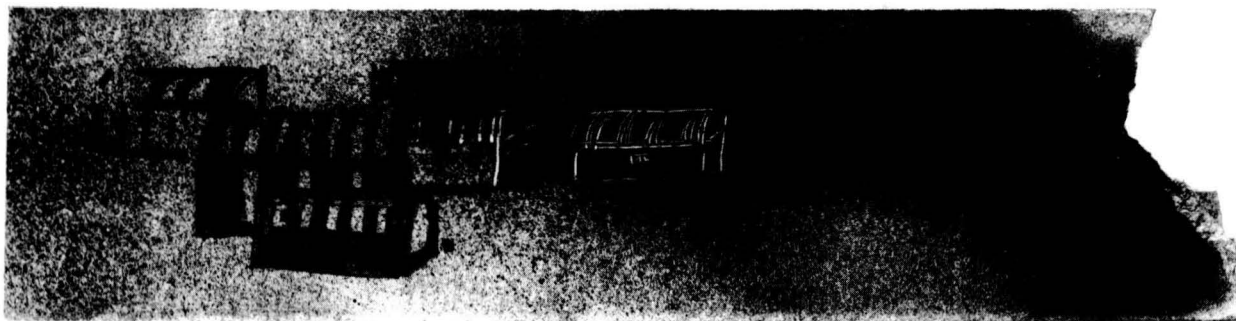

Sarcòfags anicònics d'època gòtica

per X. SITJES i MOLINS

A diferència d'època romànica, des del segle XIII, i més des del XIV, es veu una major preocupació de la gent adinerada, per a les construccions destinades a la guarda de les restes dels seus avantpassats o familiars difunts als quals es volia homenatjar o venerar. Per això, en aquests temps, i en contrast amb els anteriors, es troba al Berguedà un major nombre de sarcòfags i, a la vegada, es veu en aquests l'expressió del desig de perpetuar el record del difunt, ja gravant-hi el seu nom, ja l'escut nobiliari, cosa aquesta darrera, que s'havia iniciat el segle XII en el sepulcre de Sant Pere de Casserres. Però l'evolució no parà aquí, sinó que passà a fer esculpir a la tapa de l'ossera la imatge de la persona a la qual era destinada: el que, en el llenguatge de l'època, se'n deia el *monument*.

Dels sarcòfags gòtics berguedans en podem fer dos grups: el dels que només tenen escuts o inscripcions, sense la imatge del difunt (anicònics) i el dels icònics, o sigui dels que l'hi tenen. En aquest article m'ocuparé sols del primers, deixant per a una altra avinentesa l'estudi dels que representen la dona o l'home els ossos dels quals conté o contenia el vas.

Santa Cecília de Fígols

Dels anicònics, potser el més antic és el de *Santa Cecília de Fígols* (fig. 1). El vas fa 137 x 50 x 60 cm (això darrer, d'alçada) i 28 més la tapa, que és de dos vessants. És la més gran de les osseres d'aquesta sèrie. Tot i que és molt erosio-

nada per la intempèrie, s'hi veuen bé tres escuts amb rocs heràldics, tan a la cara frontal del vas com a la tapa, aquests darrers més xics. Els escuts són rectes per dalt i apuntats per baix. Tant per la simplicitat de llur forma com per l'absència d'ornamentació complementària em duu a datar-lo com de principis del segle XIV.

¿A qui es pot atribuir la seva destinació? Tot i que el senyal heràldic —els rocs— ens donen un camí, el d'un personatge que es deia Roc o Roca, simplement, o amb l'afegit d'un complement (Rocagotgera, Roca-sança, etc.), no n'hi ha prou, però repassant l'obra de Serra Vilaró sobre l'Alt Berguedà, font importantíssima de dades, hi trobem diverses persones amb cognoms semblants, entre elles el de la família Rocaverd, radicada en el terme del castell de Fígols¹ i un membre de la qual, Guillem de Rocaverd actuava a Molnell l'any 1289,² data que podria lligar aquest cavaller amb el sarcòfag que comento.

Sant Pere de la Portella

Altres osseres de l'època són les que hi havia a la paret dreta de l'església de *Sant Pere de la Portella*. Eren tres i de forma gairebé idèntica.³

Una d'elles i quatre de les sis carteles que les sostenien, encastades a la paret, han desaparegut. Les altres dues es conserven, com també dues de les carteles, guardades a la parroquial de Sant Maurici.

Dels dos sarcòfags subsistents, un fa

87 x 37 x 33 cm el vas, i 100 x 41 x 27 cm la tapa, que és de quatre vessants a dalt i altres quatre, invertits a baix, separats uns i altres per un filet pla, de 2 cm. A la cara frontal de la tapa, en la contrapendent, hi ha una inscripció que diu: «AÑO DÑI MCCCXXI IIII NÑS SEEMBRIS OBIT B. C. PORTELLA» (L'any del Senyor 1321, a 4 de les nones (dia 2) de setembre morí Bernat Guillem de Portella.)

Tan la tapa com el vas són decorats amb un arc trilobat, entre dos escuts sense senyal. Completa l'ornamentació del vas una soga, que ressegueix com una bordura la cara frontal.

L'altre sarcòfag conservat (fig. 2) fa 89 x 34 x 34 cm. amb la tapa igual que la de l'abans descrit, de 100 x 41 x 22 cm. i amb decoració idèntica. La inscripció diu: «HIC JACENT NOBILES DÑS B. DE PORTELLA ET G. R. GASCONUS QUI ERANT OS FRATRES.» És a dir: Ací jauen el senyor Bernat de Portella i Guillem i Ramon Gascó, que eren germans.

Encara que no té data, cal donar-n'hi una poc allunyada de la del sarcòfag descrit anteriorment, ja que és gairebé igual.

La tercera ossera, ara desapareguda, deia, segons Santamaria: «ANNO DOMINI MCCCXV, II NONIS JULII OBIT DOMINA SIBILLIA DE PORTELLA» (L'any 1315, a 2 de les nones (dia 6) de juliol morí la senyora Sibila de Portella).

Aquesta dama devia ser de la casa de Pinós, encara que dugués el cognom del marit, Bernat Guillem de Portella, ja que

el sarcòfag duia escuts amb una pinya i altres amb un portal amb altres tres més xics a dins, senyals d'ambdós llinatges.

Els dos permòdols conservats tenen uns dobles plans inclinats, en cadascun dels quals hi ha una portella sense escut i un escut amb tres faixes (aquest, dels Gascó, probablement). Sembla que devien aguantar l'ossera de Bernat de Portella i Guillem i Ramon Gascó, o sia l'altre del que ara són posades.

Sant Pau de Casserres

En un altre lloc, a *Sant Pau de Casserres*, hi ha les restes d'un vas funerari gòtic (fig. 3), les mides del qual ara són 76 x 42 x 30 cm, però que abans arribava a tenir 88 cm de llarg, i es veu que va ser escurçat, per la decoració, que queda mancada pel costat dret. Ara és posat en l'antic portal de la rectoria, a manera d'arcòsoli, al costat del portal romànic de l'església i sostingut pels dos capitells originaris d'aquest, reaprofitats quan es va restaurar el portal, no fa gaires anys, i hi van ser substituïts per capitells d'imitació romànica.

Aquesta ossera presenta a la cara frontal dos quadrilobats, cadascun dels quals conté un escut triangular curvilini amb el senyal d'una serra. La decoració es repeteix en el cap conservat del vas (l'altre cap hi falta). La tapa, que encara vaig poder veure sencera, però extremadament erosionada, quan era sobre la paret del cementiri, ja fa molts anys, era de doble vessant i tenia un escut sense heràldica, escut que va ser aprofitat en el pilar que aguanta la imatge de la Mare de Déu, que hi ha a la plaça de l'església.

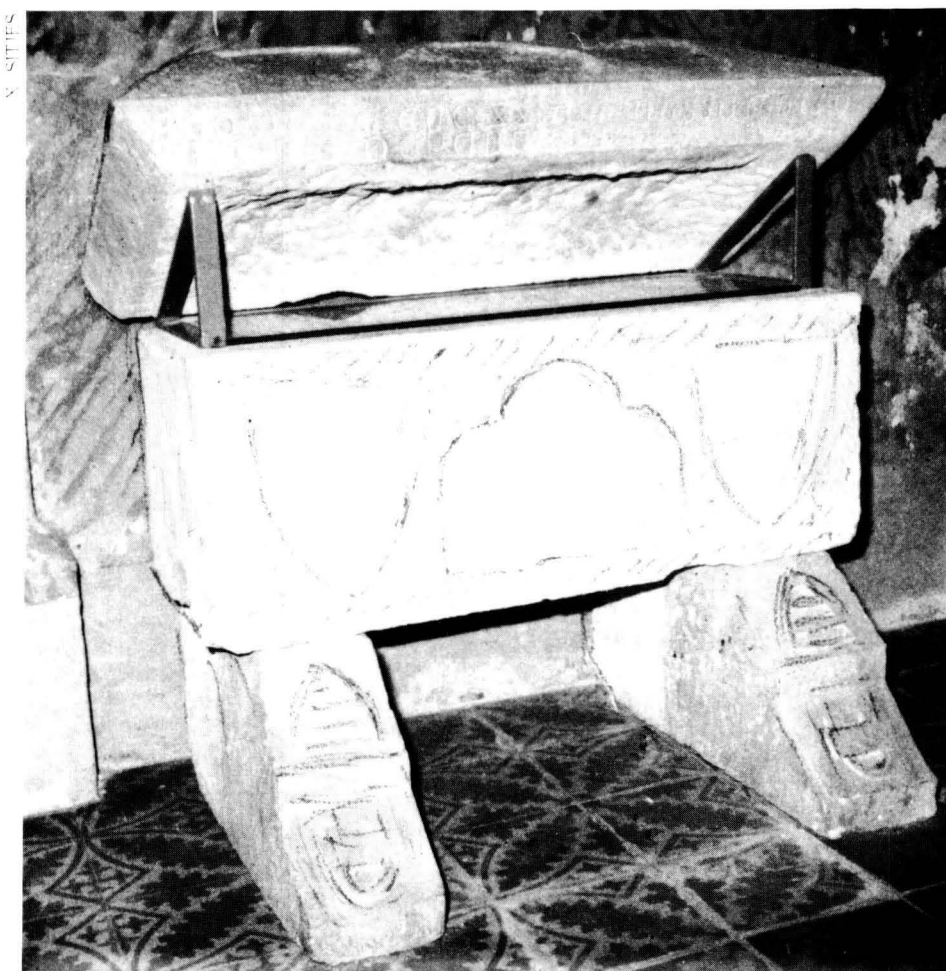
Tot i que el senyal heràldic, la serra, podria ser del que fou rector de Sant Pau, Berenguer de Serradenya, documentat el 1366,⁴ data que s'adiria prou bé amb el tipus de sarcòfag, sembla més versemblant atribuir-lo a un per ara desconegut cavaller feudatari del castell del lloc (*Castrum Serras*), que hagués pres el cognom, del topònim, on era freqüent alshores (segles XIV o XV).

Santa Maria de Valldaura

Finalment, per a completar la nòmina d'aquestes peces funeràries, hauré de parlar d'un possible sarcòfag al monestir de *Santa Maria de Valldaura*, mencionat per Joaquim Codina, de Berga, el qual digué⁵ que "l'interior de la capella (de Valldaura) conté un sarcòfag i una llosa de sepulcre", però segons manifes-

Sarcòfag de Santa Cecília de Fígols.

Sarcòfag de la Portella.

tació verbal posterior que em va fer el mateix senyor, això "ho escrigué per referència que obtingué d'un capellà, però que ell no havia vist el sarcòfag, ni tan sols l'interior de l'església." Més interessant em fou la referència del propietari de l'edifici, Joan Valldaura, d'Olvan, que em va dir "que el sarcòfag va ser trosse-

jat el 1936, que les restes són perdudes i que recorda que tenia alguna decoració", i també que el seu pare li havia dit que el sarcòfag pertanyia a una abadesa. He de rebatre l'afirmació feta per algú, que és funerària la pedra que hi ha a la façana, sobre el portal. Si es llegeix la inscripció es veu que és commemo-

Sarcòfag i capitells de Sant Pau de Casserres.

rativa de l'erecció del temple, el 1386, per l'abadessa Sibilia de Pinós. Aquesta làpida fa 50 x 28 cm. Solament el tamany ja contradiria la possibilitat de ser una ossera.

NOTES:

1. SERRA VILARÓ, JOAN; *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació dels seus arxius*. Ed. Balmes, Barcelona, 1930-40, Vol. I, pàg. 45.
2. Id. ídem. Vol. III, pàg. 231.
3. SANTAMARIA ROVIRA, JOAN; *Memòries del Monestir de Sant Pere de la Portella i de tot el seu Abadiat i Baronia*, Solsona, 1935, pàgs. 45-46.
4. SERRA VILARÓ, J.: Op. cit., pàg. 202.
5. Revista «Ecos», núm 105, Berga, 1965.

X. Sitjes i Molins

MAPFRE

GRUP ASSEGUADOR

OFICINA: Plaça de les Fonts, 8, 1.ª Tel. 821 34 50

*Tots els Avantatges per a
L'Assegurança del seu Automòbil*

MAPFRE

GERMANS CALDERÉ

SERVEI OFICIAL • REPARACIÓ • ELECTRODOMÈSTICS

PHILIPS - IGNIS - EDESA - WESTINGHOUSE - NEW POL - SAUBER

Tèlf. 838 02 92 / 838 08 74

PUIG-REIG